

Ιστορία - 28η Οκτωβρίου

Διάλεξε Κόσμο
Ξανάγινε

Εξώφ.: Θανάσης Γεωργίου

Ένα επετειακό αφιέρωμα
με αφορμή το βιβλίο της
Αλεξάνδρας Μητσιάλη

ΕΙΜΑΣΤΕ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ
www.patakis.gr

Ευπόλυτοι ήρωες

28^η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2020 - ΕΝΑ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΕΠΕΤΕΙΑΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Αγαπητοί εκπαιδευτικοί,

Φέτος, που η επέτειος της 28ης Οκτωβρίου θα εορταστεί ξεχωριστά για κάθε σχολικό τμήμα, μας δίνεται η ευκαιρία να σας προτείνουμε μια σειρά απλών δραστηριοτήτων που βασίζονται σε λογοτεχνικά βιβλία και θα σας δώσουν τη δυνατότητα να οργανώσετε ένα διαθεματικό αφιέρωμα στο Έπος του 1940 και στον αγώνα των Ελλήνων. Στόχος μας είναι να φέρουμε τα παιδιά σε επαφή με τη μνήμη και την Ιστορία όπως την κατέγραψαν μέσα στο έργο τους σημαντικοί σύγχρονοι συγγραφείς. Θέλουμε έτσι να πετύχουμε την ουσιαστική επαφή τους με τα γεγονότα και τα πρόσωπα της εποχής, μιας και η λογοτεχνία καταφέρνει πάντα να χτίσει μια σχέση ενσυναίσθησης ανάμεσα στον αναγνώστη και στον λογοτεχνικό ήρωα.

Το υλικό που σας προτείνουμε βασίζεται στο βραβευμένο βιβλίο *Ευπόλυτοι ήρωες* της Αλεξάνδρας Μητσιάλη, η οποία μελέτησε και ερεύνησε τα γεγονότα της κατοχικής Ελλάδας και του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου για να οδηγηθεί στη συγγραφή του βιβλίου.

Θα πρέπει φυσικά να τονίσουμε ότι το υλικό αυτό δεν μπορεί να αντικαταστήσει τη διαδικασία ανάγνωσης ενός λογοτεχνικού βιβλίου με όλα όσα αυτή προσφέρει στους μαθητές, αλλά μπορεί να αποτελέσει δημιουργική παρότρυνση προς τον σκοπό αυτό.

Ευπόλυτοι ήρωες

Φιλαναγνωστικό υλικό για ένα διαφορετικό επετειακό αφιέρωμα
στη σχολική τάξη: ΣΤ΄ Δημοτικού & Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου, τάξεις Λυκείου

Περιεχόμενα

I. ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

II. Η ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΜΟΙΡΑΖΕΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

III. ΕΚΤΕΝΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

IV. ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΑ ΑΠΟΔΟΣΗ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

I. Λίγα λόγια για την ιστορία του βιβλίου

Διαβάζουμε μαζί με τους μαθητές

Ο Τάκης, η Σταυρούλα, η Αλέγγρα, ο Πέπτο, ο Άρης, η Ελένη, ο Έκτορας, η Αγγελική, η Λούνα ζουν στη Θεσσαλονίκη τα σκοτεινά χρόνια της γερμανικής κατοχής. Μέσα σε μια πόλη που η μπότα των Γερμανών προσπαθεί να ταπεινώσει απ' άκρη σ' άκρη, αγωνίζονται να επιβιώσουν και ταυτόχρονα να αντισταθούν στον ναζισμό. Ζουν εμπειρίες που τους καθορίζουν και πολλές φορές δίνουν μάχη να ξεφύγουν από τον θάνατο, που τους κυκλώνει χωρίς ενδοιασμούς. Και μέσα στα μεγάλα ιστορικά γεγονότα ξετυλίγονται απεγνωσμένοι έρωτες, αδερφικές φιλίες, πράξεις αυταπάρνησης, επιστροφές από χρωστούμενα του παρελθόντος. Και κάποτε είναι τα ζάρια της τύχης που αποφασίζουν για τον θάνατο και τη ζωή. Οι *Ξυπόλυτοι ήρωες* είναι ένα ιστορικό μυθιστόρημα για την Κατοχή και την Αντίσταση, για το Ξυπόλυτο Τάγμα και το ξεκλήρισμα των Εβραίων της πόλης. Οι *Ξυπόλυτοι ήρωες* είναι πάνω από όλα η ιστορία των απλών, καθημερινών ανθρώπων της που απέκτησαν το ανάστημα όσων γράφουν την ιστορία με τις ίδιες τους τις πράξεις.

Η συγγραφέας αποκαλύπτει

Σε αυτό το μυθιστόρημα ακολουθήθηκαν σχεδόν πιστά τα ιστορικά γεγονότα. Πολλά από τα συμβάντα, μεγάλα και μικρά, που αναφέρονται μέσα σε αυτό ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, όσο δύσκολο κι αν ήταν να εξευρεθούν αυτές οι λεπτομέρειες για μια περίοδο ιστορική για την οποία εντέχνως αποσιωπήθηκαν τα περισσότερα για πολλά πολλά χρόνια και επομένως είναι περιορισμένες και οι γραπτές πηγές γι' αυτήν. Πιστή επίσης είναι και η εικόνα της πόλης εκείνη την εποχή. Τα πρόσωπα βέβαια είναι μυθιστορηματικά κατασκευάσματα, για μένα όμως υπήρξαν πιο ζωντανά και από τους ζωντανούς, υπάρξεις με τις οποίες γνώρισα την πόλη και μαζί τους έζησα τη δική τους ζωή. Γιατί ποτέ κανείς δεν πρέπει να ξεχνάει πως ό,τι για μας σήμερα είναι ιστορία για κείνους τότε ήταν η πραγματική τους ζωή.

II. Η συγγραφέας μοιράζεται με τα παιδιά

Η συγγραφέας Αλεξάνδρα Μητσιάλη στέλνει έναν χαιρετισμό στους μαθητές και μοιράζεται μαζί τους λίγες στιγμές από την έρευνα που έκανε πριν τη συγγραφή του βιβλίου.

Βρείτε το βίντεο [ΕΔΩ](#)

Η συγγραφέας διαβάζει ένα απόσπασμα του βιβλίου το οποίο στηρίζεται σε αληθινό περιστατικό.

Ακούστε το ηχητικό αρχείο [ΕΔΩ](#)

Προβάλετε από την επίσημη παρουσίαση του βιβλίου τις σκέψεις του Μανώλη Γλέζου, της Άλκης Ζέη και του Δημήτρη Σπύρου για τους «Ξυπόλυτους ήρωες». Βρείτε την παρουσίαση [ΕΔΩ](#)

Παρακολουθήστε ένα απόσπασμα από την ταινία «Το Ξυπόλητο Τάγμα» πατώντας [ΕΔΩ](#)

Διαβάστε με τους μαθητές σας ένα απόσπασμα από το βιβλίο [ΕΔΩ](#)

III. ΕΚΤΕΝΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

- > Προτείνεται η συμμετοχή των μαθητών στις αναγνώσεις των αποσπασμάτων.
- > Οι μαθητές που θα επιλεγούν να διαβάσουν θα πρέπει να έχουν προετοιμαστεί πάνω στα κείμενα από την προηγούμενη μέρα.

.....

Τρεις φίλοι, ο Τάκης και τα αδέρφια Θανάσης και Ντίνος, κατεβαίνουν τον Φλεβάρη του 1942 από τα Κάστρα στη θάλασσα κοντά στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και βρίσκουν καταφύγιο στο εγκαταλελειμμένο σπιτάκι του φύλακα ενός τουβλοποιείου που δε λειτουργεί πια. Οι τρεις τους ανήκουν στην ομάδα των παιδιών του Παπάφειου Ορφανοτροφείου, της επονομαζόμενης και Ξυπόλυτο Τάγμα, που, όταν το επέταξαν οι ναζί για να το κάνουν στρατιωτικό νοσοκομείο, ανέβηκαν προσπαθώντας να επιβιώσουν στην Άνω Πόλη και βρήκαν καταφύγιο σε ένα λαγούμι κάτω από τη γη, όπου και έφτιαξαν το κονάκι τους. Εκεί έζησαν κλέβοντας με οργανωμένο σχέδιο από τα καμιόνια του ναζιστικού στρατού και από τους μαυραγορίτες, βοηθώντας εκτός από τους εαυτούς τους και την πεινασμένη γειτονιά. Η κλειστοφοβία του Ντίνου, όμως, αναγκάζει τους τρεις τους ν' αλλάξουν στέκι και στην περιοχή του Μπεχτσινάρ όπου εγκαθίστανται γνωρίζουν τη Σταυρούλα, την εγγονή της γιαγιάς Ευτυχίας, που κατοικεί εκεί. Γίνονται φίλοι και με τη βάρκα της οικογένειας ψαρεύουν στα ανοιχτά για να αντιμετωπίσουν κάπως τη μεγάλη πείνα εκείνων των ημερών, αφού οι κατοχικές δυνάμεις έχουν επιτάξει όλα τα τρόφιμα και απαγορεύουν επί ποινή θανάτου τη μεταφορά στην πόλη τροφίμων από τα γύρω χωριά.

Ο πατέρας της Σταυρούλας, σιδηροδρομικός οργανωμένος στην Αντίσταση, είναι έγκλειστος στο στρατόπεδο Παύλου Μελά και η κράτησή του γεμίζει ανασφάλεια και αγωνία την οικογένεια και προπάντων τη μητέρα της Σταυρούλας, τη Μαριώ, μοδίστρα στο επάγγελμα, που έχει πέσει σε μελαγχολία, ενώ ο αδερφός της Σταυρούλας, ο Άρης, φοιτητής της Γεωπονικής, ανήκει επίσης σε μια αντιστασιακή φοιτητική οργάνωση που γράφει προκηρύξεις και συνθήματα στους τοίχους της πόλης τα βράδια, ενώ φυγαδεύει σαμποτέρ και μεθοδεύει δολιοφθορές στις εγκαταστάσεις του ναζιστικού στρατού.

Τα παιδιά είναι φίλοι και με τον Πέπο Κοέν, τον Εβραίο λουστράκο, που κατοικεί μαζί με τον πατέρα του, τον μπαρμπα-Λεόν και την αδερφή του Λούνα παραδίπλα, στου Βαρόνου Χιρς, έναν από τους συνοικισμούς των φτωχών Εβραίων της πόλης. Ο μπαρμπα-Λεόν, χαμάλης στο λιμάνι, μεγαλώνει μόνος τα παιδιά του, γιατί η γυναίκα του, που δούλευε βυζάστρα στο βρεφοκομείο, έχει πεθάνει από φυματίωση. Ο μικρός Πέπο την αναπολεί διαρκώς και στο μεσημεριανό μισοϋπνι του τη βλέπει με τη φαντασία του να περπατά χαμογελαστή συγυρίζοντας μέσα στο σπίτι, με τη γαλάζια ρόμπα της που μυρίζει πάντα γαλατίλα.

«-Ε, Τάκη Τρεχάλα, ακούστηκε στον απόηχο του μεγάφωνου που απομακρυνότανε, μια σφουριχτή φωνή.

Μόνο παλιόφιλοι ξέρανε το παρατσούκλι του. Ο Τάκης γύρισε το κεφάλι. Στη γωνιά του δρόμου ένας μικρός λούστρος με το κασελάκι, τις βούρτσες και τα βερνίκια του τον κοίταγε και χαμογελούσε [...].

[...]-Έλα, σάλτα στον μπάγκο μου να σου λουστράρω τα πατούμενα, φώναξε σαν να του 'ρθε ξαφνικά η όρεξη ο Πέπο.

-Τι να λουστράρεις, ρε Πέπο; Λουστράρονται τα σαράβαλα;

-Όλα τα πατούμενα λουστράρονται, Τρεχάλα.

-Φοβάμαι μην, άμα τα γυαλίσεις, βλέπω τις τρύπες μεγαλύτερες, γέλασε ο Τάκης και σήκωσε το δεξί παπούτσι του και τ' απίθωσε στο κασελάκι.

Είχε ξεχάσει πού τα 'χε ξετρυπώσει αυτά τα παπούτσια. Μάλλον τα 'χε βρει μπροστά σ' ένα σπίτι που δε θα 'χε άλλον άντρα εξόν από αυτόν που πέθανε κι οι γυναίκες του σπιτιού βγάλανε όλα τα παπούτσια του στο κατώφλι για να βολευτεί κάποιος απόδετος περαστικός. Αυτό όμως που ο Τάκης δεν μπορούσε να ξεχάσει με τίποτα ήταν ότι αυτά τα παπούτσια δεν ήτανε το νούμερό του, γιατί για να τα φοράει και να μην του μπαινοβγαίνουνε σαν μασέλα σε ξένο στόμα και τι δεν είχε παραχώσει μέσα: κομμάτια τσαλακωμένο χαρτί, κάτι κουρέλια, ακόμα και μια σόλα που ξεκόλλησε υπομονετικά από ένα άλλο πεταμένο ζευγάρι. Κι έσφιγγε τα κορδόνια όσο δεν πήγαινε άλλο για να τ' ασφαλίσει στο πόδι του και προσπαθούσε να τα φοράει όλη την ώρα για να συνηθίσει τα χνότα τους κι εκείνα τα δικά του. Γιατί μια εποχή τριγυρνούσε όπως κι όλα τα υπόλοιπα αλάνια ξυπόλυτος. Και ξυπόλυτος πάλι έτρεχε σαν τον αέρα. Τελευταία όμως δεν ήθελε ο κόσμος να βλέπει τα ποδάρια του.

Τα χέρια του Πέπο Κοέν δουλεύανε μαστόρικά πάνω στο φαγωμένο δέρμα: μάλλινο πανί δεξιά-αριστερά και πάνω-κάτω, τζιλιάς που τον άλειφε με τα δάχτυλα και μετά τον δούλευε πρώτα με μια λεπτή βούρτσα και ύστερα με μια χοντρή κι έπειτα πάλι με το πανί.

-Κάποτε είχαμε καλύτερα υλικά. Τώρα δουλεύουμε με τον αέρα, είπε ο Πέπο χωρίς να σταματήσει στιγμή τη δουλειά.

Ο Πέπο είχε τόση ταχύτητα και μαεστρία στα χέρια, που ο Τάκης τα 'χανε από τα μάτια του και τα 'βλεπε να γίνονται μια χοντρή, ακαθόριστη γραμμή που πηγαινοερχότανε πάνω στα παπούτσια του αδιάκοπα.

Και μόνο στο δεύτερο παπούτσι ζαλισμένος από το πήγαιν' έλα ο Τάκης σήκωσε το κεφάλι του και κοίταξε τη βιτρίνα του καφενείου «Πανελλήνιον», που βρισκότανε πίσω από την πλάτη του Πέπο. Μια μεγάλη αφίσα ήτανε κολλημένη στο τζάμι με ζωγραφισμένη μια Λερναία Ύδρα και πάνω πάνω μια φράση που έλεγε: «Οι Εβραίοι είναι ανεπιθύμητοι».

Ο Τάκης κοίταξε το τέρας με τα φιδίσια κεφάλια, κοίταξε και το σκυμμένο κεφάλι του φίλου του κι αντίστροφα. Ξανακοίταξε. Οι κόκκινες τρίχες στο κεφάλι του Πέπο καθόλου δε θυμίζανε το ερπετό.

-Εσύ είσαι μεγάλος μαστορας, φιλαράκι. Βγαίνει το μεροκάματο;

-Όταν σήνομαι έξω από τα ξενοδοχεία ή την Κομαντατούρα κάτι γίνεται. Αλλά κάνω τον μου-

γκό για να μην καταλάβουν οι Γερμανάδες ότι είμαι Εβραίος.

Κι άρχισε ο Πέπο να δείχνει στον Τάκη πώς συνεννοείται με τη μουγκαμάρα του κι ο Τάκης έσκασε στα γέλια.

-Πρέπει να τους τα παίρνεις διπλά με τέτοια παράσταση που δίνεις, μαστοράντζα.

-Μα αν καταλάβουνε ότι παίζω θέατρο, κήκα, Τρεχάλα, είπε ο Πέπο και σήκωσε τα μάτια στον φίλο του κι εκείνος είδε τις κατακόκκινες φακίδες του να τον κοιτάζουνε φοβισμένες».

Η παρέα των παιδιών, μαζί με τον Πέπο Κοέν, απελευθερώνει από ένα πρόχειρο χώρο συγκέντρωσης αιχμαλώτων που είχαν στήσει οι ναζί στο λιμάνι τον Αλβέρτο Λεβί, γιο μιας πλούσιας εβραϊκής οικογένειας που κατοικεί στη συνοικία των Εξοχών και των Πύργων στην άλλη πλευρά της πόλης. Με ένα καλοστημένο σχέδιο στο οποίο συμμετέχει και το Ξυπόλυτο Τάγμα τον επιστρέφουν μεταμφιεσμένο στο σπίτι του και από αυτό το σημείο και πέρα αρχίζει η σχέση των παιδιών και κυρίως του Τάκη με την οικογένεια Λεβί, με πρωταγωνίστρια την Αλέγγρα τη μεγάλη κόρη της οικογένειας, που αγαπά τη λογοτεχνία και ονειρεύεται όταν μεγαλώσει να σπουδάσει σε μια από τις πρωτεύουσες της Ευρώπης που τόσο θαυμάζει. Η συμπάθεια ανάμεσα στην Αλέγγρα και στον Τάκη, όσο κι αν οι κόσμοι στους οποίους ανήκουν είναι τόσο διαφορετικοί κι επομένως απαγορευτικοί για μια τέτοια γειννίαση, μετατρέπεται σταδιακά σε ένα κρυφό, ανομολόγητο έρωτα που με τη διαμεσολάβηση των δραματικών γεγονότων που θα ακολουθήσουν δε θα μπορέσει να εκφραστεί ξεκάθαρα ποτέ.

Μετά την απελευθέρωση του Αλβέρτου Λεβί τα γεγονότα πυκνώνουν. Η συγκέντρωση όλων των εβραίων ανδρών πάνω από 17 χρονών στην πλατεία Ελευθερίας στις 11 Ιουλίου του '42, το λεγόμενο «Μαύρο Σάββατο», και ο εξευτελισμός τους από τις ναζιστικές δυνάμεις κατοχής είναι το πρώτο προμήνυμα του ολέθρου που θα ακολουθήσει.

«Όταν ο ήλιος του Ιουλίου άρχισε ν' ανηφορίζει πάνω από τον Θερμαϊκό και να πυρώνει την ατμόσφαιρα, χιλιάδες Εβραίοι άντρες πάνω από τα δεκαοχτώ είχανε μαζευτεί στην πλατεία Ελευθερίας. Γύρω τους πάνοπλοι Γερμανοί στρατιώτες εξακολουθούσαν να φωνάζουνε και να σπρώχνουνε με τα όπλα και με κλοτσιές κι αγκωνιές τους ανθρώπους να προχωρήσουν. Προς τα πού; Δεν υπήρχε άλλος χώρος. Οι άνθρωποι είχανε στοιβαχτεί σ' αυτό το τετράγωνο, είχανε παστωθεί σαν τις σαρδέλες που ο Τάκης έβλεπε στα ξύλινα κιβώτια τη μια πατημένη πάνω στην άλλη. «Μόνο το αλάτι τούς λείπει» σκέφτηκε, μα ντράπηκε να χαμογελάσει.

Είχε σκαρφαλώσει στο περίπτερο της ιχθυόσκαλας και είχε καλή θέα. Τους είχε όλους στο πιάτο. Δεν μπορούσε, παρ' όλα αυτά, να ξεχωρίσει μέσα στο πλήθος τον Αλβέρτο και τον πατέρα του, ίσως γιατί πάρα πολλοί τού είχανε γυρισμένη την πλάτη και δεν ήτανε μπορετό να διακρίνει πρόσωπα.

Η ζέστη μεγάλωνε. Ο ήλιος ανέβαινε στην καμπύλη του ουρανού με ακρίβεια σαν εξασκημένος ακροβάτης κι έστελνε από κει ψηλά όλο και πιο κάθετες τις ακτίδες του πάνω στα κεφάλια των ανθρώπων και στα κορμιά. Οι άνθρωποι άρχισαν να βγάζουνε τα ρούχα τους, να σηκώνουνε τα

μανίκια τους για να σκουπίσουν κάθιδρα μέτωπα ή να τραβούνε από κάποια τσέπη ένα μαντίλι για να σφουγγίσουν τον ιδρώτα από τον λαιμό και το κεφάλι τους.

Τότε οι Γερμανοί αξιωματικοί έδειξαν μερικούς Εβραίους και τους σπρώξανε στο κέντρο του πλήθους. Κάποιους που κάθισαν κάτω να ξεκουραστούν τους χτύπησαν με τους υποκόπανους μέχρι να τους ρίξουνε καταγής. Κάποιους άλλους άρχισαν να τους γδύνουνε τραβώντας βίαια τα ρούχα τους. Κι έπειτα πήγαιναν μπροστά τους και τους δείχνανε πώς να κάνουνε ασκήσεις γυμναστικής. Επικύψεις, χέρια στο πλάι και ψηλά, μικρά καθίσματα και πιο βαθιά ξανά και ξανά, πάνω κάτω και αντίστροφα, σύρσιμο με τα γόνατα πάνω στο χώμα και στις πέτρες.

Κι ο Τάκης έβλεπε τους Γερμανούς στρατιώτες να προσπαθούν να τους κάνουν να φαίνονται γελοίοι μπροστά στους Γερμανούς αξιωματικούς και τους άλλους Εβραίους. Γελοίοι μπροστά στα μάτια της γειτονιάς. Γελοίοι μέσα στους καθρέφτες της πόλης. Κι ο ήλιος να σκαρφαλώνει βαρύθυμος, αμέτοχος, ψυχρός και να ευθυγραμμίζεται όλο και περισσότερο με τα κεφάλια των ανθρώπων.

Αφόρητη ζέστη κι ο Τάκης δεν μπορούσε ν' αντέξει άλλο τεντωμένος πάνω στο περίπτερο. Μα εκεί που αποφάσισε να δώσει έναν πήδο και να κατεβεί, είδε τον μπάρμπα-Λεόν. Σαλιμπάγκος στην παράσταση του τσίρκου και μάλιστα ο καλύτερος: έκανε τους Γερμανούς να γελάνε με τη στραβοχυμένη καμπούρα του.

Τον είχανε αφήσει με το παντελόνι και χωρίς φανέλα και τον ανάγκαζαν ν' ανεβοκατεβάζει το κορμί του τάβλα, στηριγμένος στις παλάμες και στα δάχτυλα από τα πόδια του. Και κάθε φορά που κατέβαζε το σώμα του ως το χώμα, ένας Γερμανός τού πατούσε με το άρβυλο την καμπούρα και τον ισοπέδωνε. Χώμα κολλούσε στα χείλια και στο μέτωπο του μπάρμπα-Λεόν κι από τη μύτη του κάτι έτρεχε.

Ο Τάκης ανατρίχιασε. Πρώτη φορά έβλεπε να βασανίζουνε έτσι ανθρώπους μπροστά στα μάτια του. Πολλούς ανθρώπους. Να τους βασανίζουνε και να γελάνε. Να τους ξευτελίζουνε και να ξεκαρδίζονται. Κι όταν τελειώνουν μ' αυτούς να ξεχωρίζουν άλλους από το πλήθος και να σκαρφίζονται καινούρια νούμερα για να κρατούν ζωντανή την παράσταση του υπαίθριου τσίρκου».

Η καταστροφή του εβραϊκού νεκροταφείου τον Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου από τις κατοχικές δυνάμεις σε συνεργασία με τους Έλληνες δωσίλογους, είναι ο δεύτερος προάγγελος όσων θα συμβούν. Τα παιδιά ζουν αυτά τα συμβάντα τότε παρακολουθώντας και τότε συμμετέχοντας σε αυτά με τον τρόπο τους, όπως αυτά διαπλέκονται με την καθημερινή τους ζωή και ξεσπούν αναπάντεχα γεμίζοντάς τα άλλοτε άσχημα προαισθήματα κι άλλοτε σκληρές βεβαιότητες.

«Κακομοίρη, Πέπο, και πεθαμένη θα τη χάσεις τη μάνα σου», σκέφτηκε τον φίλο του ο Τάκης, που ήξερε πόση αδυναμία είχε στη Ροζίτα Κοέν, που δεν πρόλαβε να τη χαρεί και να τη ζήσει. Και τώρα θα 'χανε και το αποκούμπι που είχε, να 'ρχεται καμιά φορά και να ζεσταίνει με τα δάκρυά του τις πέτρες που σκεπάζανε το χώμα της και να της φανερώνει ξεσκεπάστη την ψυχή του.

[...] Και σαν αναπάντεχα μια τρελή ορμή να πετάχτηκε από το πέτο του, βάλθηκε ο Τάκης να τρέχει. Έτρεξε, έτρεξε, έτρεξε. Πήρε όλη την πόλη προς τα πίσω, καλπάζοντας πάνω στην Εγνατία, σαν να είχε καβαλήσει ένα αόρατο μαύρο άλογο. Σαν αμέτρητα φαντάσματα να τρέχανε ξοπίσω

του από τους αιώνες. Σαν ν' άκουγε τα κόκαλά τους να τρίζουμε και τα σκελετωμένα χέρια τους ν' απλώνονται για να τον αρπάξουν. Σαν μόνο αν έτρεχε πιο γρήγορα κι από τον αέρα να τους ξέφευγε.

-Ξεριζώνουν τα δέντρα στο δάσος των νεκρών, φώναξε ο Τάκης πριν ακόμα φτάσει καλά, καλά έξω από το σπίτι της κυρα-Ευτυχίας που βγήκε στην ξώθυρα ανταριασμένη από την αγριοφωνάρα.

Βγήκαν και η Σταουρούλα κι ο Ντίνος, που έτρεξε ν' αγκαλιάσει τον ψηλολέεκα από τα μακριά του κανιά. Βγήκε στο ύστερο και η Μαριώ, που, σαν να μην ήτανε η πρώτη φορά που άκουγε την είδηση, κοίταξε τον αλλοπαρμένο Τάκη με καρτερία.

-Και δε θα 'ναι το τελευταίο πράμα που θα ξεριζώσουνε οι βελζεβούληδες, μονολόγησε και κούνησε το ντελικάτο κεφάλι της, χωρίς να μετακινήσει καθόλου εκείνο το στεφάνι της μελαγχολίας που το έζωνε σφιχτά όλο αυτόν τον καιρό».

Στο μεταξύ συμβαίνουν ένα σωρό πράγματα. Η Σταουρούλα μαζί με την Ελένη παρακολουθούν μαθήματα στον γυναικωνίτη μιας εκκλησιάς, γιατί πολλά σχολεία έχουν κλείσει όχι όμως και η Γαλλική Σχολή όπου φοιτούν η Αλέγγρα μαζί με άλλες Εβραίες και χριστιανές φίλες. Στις συζητήσεις τους που, μέσα σε όσα συμβαίνουν, αποκτούν ιδιαίτερη ένταση φανερώνονται και οι διαφορετικές τοποθετήσεις των οικογενειών απέναντι στον κατακτητή: άλλες τον αντιμετωπίζουν ευνοϊκά πιστεύοντας ότι με αυτό τον τρόπο θα εξασφαλίσουν μια ξεχωριστή μεταχείριση, άλλες αρνητικά βλέποντας τι γίνεται γύρω τους και υποψιαζόμενες ότι ο ναζισμός δεν κάνει διακρίσεις και ότι θα έρθουν και χειρότερα. Την ίδια περίοδο η μαμά της Σταουρούλας βγαίνει από την κατάθλιψη και ξαναπιάνει τη ραπτομηχανή ράβοντας και πάλι για κάποιες οικογένειες «που μέσα στη γενική ανέχεια εκείνες έχουν τον τρόπο τους», μαθαίνοντας κρίσιμες πληροφορίες για όσα συμβαίνουν και για όσα πρόκειται να συμβούν στην πόλη. Ο μπαμπάς της Σταουρούλας οδηγείται μαζί με άλλους κρατούμενους στα τρένα που μεταφέρουν αντιστασιακούς στα στρατόπεδα συγκέντρωσης της Γερμανίας και της Πολωνίας και ο Τάκης, ο Θανάσης και ο Πέπο παρακολουθούν τη θλιβερή πομπή και τον αναγνωρίζουν. Η γιαγιά Ευτυχία πουλάει ό,τι έχει και δεν έχει στον τοκογλύφο για να εξασφαλίσει από τη μαύρη αγορά «ένα σακουλάκι αλεύρι ή λίγο λάδι που δεν κάνει ούτε για τηγάνισμα». Ο Τάκης ψάχνει να βρει τον πατέρα του, που τον εγκατέλειψε όταν ήταν πολύ μικρός, και μπλέκεται σε μια περιπέτεια με ταγματασφαλίτες που δε θα τελειώσει γρήγορα. Ο αντιναζιστής Γερμανός φαρμακοποιός Φριτς βοηθά όπως μπορεί τους ανθρώπους που έχουν την ανάγκη του και γίνεται εκτός από αγαπημένος της Πηνελόπης και ο εκλεκτός της γειτονιάς, που δεν κατορθώνει όμως να τον σώσει όταν οι χιτλερικοί αποφασίζουν τη σύλληψή του.

«Δύο νύχτες μετά ένας χτύπος ακούστηκε στην πόρτα. Κι από το σκοτάδι της νύχτας η Σταουρούλα είδε να μπαίνει μέσα στο μισόφωτο του κεριού ο Φριτς. Εξωτερικά ήταν ένας κανονικός Γερμανός με παράστημα, στολή και στρατιωτικό ύφος. Τον ήξερε. Ήτανε φαρμακοποιός. Ένας από τους υπεύθυνους στις αποθήκες φαρμάκων του γερμανικού στρατού, που στεγάζονταν κι αυτές σε μία από τις επιταγμένες γειτονικές φάμπρικες. Εξωτερικά, λοιπόν, ήτανε κανονικός στρατιώτης του Χίτλερ, εσωτερικά όμως ήτανε άνθρωπος.

Τις νύχτες χωρίς φεγγάρι ο Φριτς έπαιρνε το στηθοσκόπιο, το πιεσόμετρο και το βαλιτσάκι με τα φάρμακά του και χτυπούσε με τη σειρά τις πόρτες. Τις πόρτες που ήξερε ότι πίσω τους κατοικούν λιπόσαρκα, ασθενικά παιδιά. Τις πόρτες που τον είχαν ειδοποιήσει ότι κρύβανε αρρώστους. Τις πόρτες που καμιά φορά φυγαδεύανε τραυματισμένους αντιστασιακούς που χρειάζονταν μυστικά περίθαλψη.

Και ρίσκαρε τη ζωή του ο Φριτς. Γερμανοί κι Έλληνες καταδότες μπορούσαν να τον καρφώσουνε κάθε στιγμή. Αλλά αυτός χτύπαγε και ξαναχτύπαγε τις πόρτες με επιμονή. Μπορεί γιατί τόσος θάνατος για τους άλλους έκανε τον δικό του θάνατο να φαίνεται ασήμαντος. Μπορεί κι επειδή αισθανότανε διπλό το μερίδιο της ευθύνης: ήτανε Γερμανός και δικοί του αυτοί που 'χανε φέρει τους ανθρώπους σε τούτη την κατάσταση».

Κι έπειτα έρχεται ο Φλεβάρης του '43 και μαζί του έρχονται στην πόλη κατευθείαν από το Βερολίνο ο Μπρούνερ και ο Βιλτιπσένι, επιτετραμμένοι του Άιχμαν με εντολή να προχωρήσουν το συντομότερο στην «τελική λύση». Και η πόλη χωρίζεται σε γκέτο, οι Εβραίοι της διατάσσονται να φορέσουν στο πέτο το κίτρινο αστέρι, τους απαγορεύουν να μετακινούνται με το τραμ, να μένουν έξω από τα γκέτο μετά τη δύση του ηλίου, να έχουν ανοικτά τα καταστήματά τους και οι κατακτητές μετατρέπουν τη συνοικία του Βαρόνου Χιρς σε στρατόπεδο συγκέντρωσης, διαμετακομιστικό κέντρο του εβραϊκού πληθυσμού (48.500 χιλιάδων) της πόλης προς τον σιδηροδρομικό σταθμό και τα ξύλινα τρένα του μεγάλου ταξιδιού. Στις 15 Μαρτίου του 1943 ξεκινά η πρώτη αποστολή για το Άουσβιτς-Μπιρκενάου.

«Άνοιξε διάπλατη η μεγάλη πόρτα του Βαρόνου Χιρς. Αποκάτω πέρασαν όλοι οι έγκλειστοι του στρατοπέδου. Εκατοντάδες ψυχές μέτρησε ο Τάκης κι όταν έπιασε τη χιλιάδα κι είδε πόσοι ακόμα κατεβαίνανε, έχασε το θάρρος του και παράτησε το μέτρημα.

Είχε βρει θέση από νωρίς σε καλό σημείο, να μπορεί να βλέπει τα πρόσωπα. Γιατί είχε υποσχεθεί στον εαυτό του πως αν δεν έβλεπε τη Λούνα και τον μπάρμπα-Λεόν στο μπουλουκι, θα το 'λεγε στον Πέππο. Αν τους έβλεπε, θα το κράταγε μυστικό. Δίπλα του ο Θανάσης και ο Ντίνος. Μερικά μάτια παραπάνω ήτανε αναγκαία για την περίπτωση.

Οι Εβραίοι περπατούσανε αργά με τα κεφάλια κατεβασμένα, οι πιο φτωχοί των φτωχών, οι πιο βασανισμένοι των βασανισμένων. Οι Εβραίοι του Βαρόνου Χιρς. Στα χέρια τους κρατούσανε μικρές βαλίτσες ή μπόγους με τα λιγοστά ρούχα τους. Φαινόταν ότι εκεί μέσα φυλακισμένοι τόσες μέρες είχανε κακοπαθήσει: στα άυπνα πρόσωπα, στο τρομοκρατημένο βλέμμα, στην ντροπή που αυλάκωνε το μέτωπο.

Κατεβαίνανε ίσια κάτω για τον σιδηροδρομικό σταθμό. Οι Γερμανοί δεξιά κι αριστερά της πομπής με τα αυτόματα στα χέρια και κρατώντας τα εκπαιδευμένα σκυλιά τους σαλαγούσαν. Δεξιά κι αριστερά τους κι οι Εβραίοι της πολιτοφυλακής, έβριζαν τους ομόθρησκους στη γλώσσα τους κι έσπρωχναν όσους αφηρημένοι ή ανήμποροι βάδιζαν έξω από τη γραμμή.

Ο Ντίνος έπιασε το χέρι του Θανάση, κράτησε τον Τάκη από την άκρη του σακακιού του και στριμώχτηκε περισσότερο ανάμεσα στα δύο μεγαλύτερα παιδιά. Πολλοί άνθρωποι που παρακολουθούσανε την αξιοθρήνητη κάθοδο από τη μία κι από την άλλη πλευρά του δρόμου είχανε κλείσει με τις φούχτες τα στόματα, άλλοι σκουπίζανε τα δάκρυα που κυλούσανε απ' τα μάτια, κάποιοι γύριζαν την πλάτη και υποχωρούσαν σκυφτοί.

Ο Τάκης μετρούσε κι έψαχνε. Ήταν εκεί η Λούνα κι ο μπάρμπα-Λεόν; Έψαχνε με τα μάτια ολάνοιχτα να βρει το κοντοπίθαρo, στραβό σώμα με τη μεγάλη καρδιά. Έψαχνε να βρει τα ομορφότερα πράσινα μάτια της πόλης. Εντόπισε πάντως ανάμεσα στο πλήθος που κατέβαινε τον Ααρών, χωρίς το κάρo, όπως και τη Στέλλα, την αγαπημένη φιλενάδα της Λούνα».

Δεκαεννιά αποστολές χρειάστηκαν μέχρι τον Αύγουστο για τη μεταφορά όλων των Εβραίων της πόλης. Οι ναζιστές έκλεψαν τα σπίτια τους και πλήρωσαν τους Έλληνες συνεργάτες τους με τα κλειδιά των πιο μεγάλων εβραϊκών επιχειρήσεων και σπιτιών μέσα στην πόλη. Η οικογένεια Λεβί προσπαθεί να σωθεί: η μητέρα πληρώνει με χρυσές λίρες μια παλιά συμμαθήτριά της για να «υιοθετήσει» την κόρη της Μπέλλα, η γιαγιά Ευτυχία παίρνει στο σπίτι της τη μικρότερη Φλώρα, ο πατέρας κανονίζει τη φυγάδευση της υπόλοιπης οικογένειας.

«Πού πήγαιναν; Πού τους έπαιρναν; Μάλλον σ' εκείνα τα τρένα που ακουγόταν ότι θα τους μετέφεραν στην Ευρώπη.

Περπατάει αλλά κρατάει τα μάτια χαμηλά. Δε θέλει να κοιτάει. Ντρέπεται. Ντρέπεται να κοιτάξει όλους αυτούς που έχουν σταθεί στη μία και στην άλλη πλευρά του δρόμου να παρακολουθήσουν τη θλιβερή πορεία σαν να πρόκειται για θέαμα. Ντρέπεται. Δε θέλει να τη λυτούνται. Έχει μάθει μονάχα να τη θαυμάζουν και να τη σέβονται.

Και παρόλο που τα μάτια της είναι κατεβασμένα, βλέπει εκεί κοντά της ένα μικρό εβραϊόπουλο να λοξοδρομεί και με πλάγια βήματα να φτάνει στην άκρη της πομπής. Στα χέρια του κρατάει ένα κουτί χρωματιστά μολύβια. Απλώνει το χέρι του. Δίνει το κουτί σ' ένα συνομήλικo παιδάκι που στέκεται στο πεζοδρόμιο και παρακολουθεί.

-Πάρε το, άλλο πια δε θα μου χρειαστεί. Βάφουν πολύ ωραία, το διαβεβαιώνει και γυρνάει στη θέση του».

Εν τω μεταξύ η Πηνελόπη γεννά τον γιο του Φριτς και όλη η γειτονιά πασχίζει να τους προστατεύσει από τους σπιούνους και τις κατοχικές δυνάμεις. Η Λούνα και ο μπάρμπα-Λεόν έχουν εξαφανιστεί και ο Πέπο Κοέν έχει μεταμφιεστεί και ζει μαζί με τον Τάκη, τον Θανάση και τον Ντίνο. Οι ταλαιπωρίες όμως και τα αλλεπάλληλα σοκ που έχει υποστεί έχουν κλονίσει την ψυχική του υγεία. Ο Άρης, ο αδερφός της Σταουρούλας, εκτελεί τον θείο του, συνεργάτη των χιτλερικών, που «το δάχτυλό του είναι υπεύθυνο για δεκάδες θανάτους αγωνιστών», και αποχαιρετά την αγαπημένη του Αγγελική που μορφωμένη και πολύγλωσση γίνεται γραμματέας Γερμανού αξιωματικού της Γκεστάπο με στόχο να μεταφέρει κρίσιμες πληροφορίες στο δίκτυο της Αντίστασης. Η Ελένη, η φίλη της Σταουρούλας, έχει σταματήσει το σχολείο και πλένει πιάτα και σκάλες στο ξενοδοχείο «Μοντέρν», όπου στεγάζεται το τμήμα των γυναικείων διαβιβάσεων των δυνάμεων κατοχής και μερικές από τις «γυναίκες» των ναζιστών, απ' όπου επίσης ακούει και μεταφέρει πληροφορίες. Η Αντίσταση συνεχίζεται όπως και η ζωή. Ωσπου...

«Ενάμιση χρόνο μετά, Δευτέρα 30 Οκτώβρη του '44 ήτανε, στον ουρανό της πόλης ανάμεσα στα σύννεφα, που την παράστεκαν όλο αυτόν τον καιρό επίμονα και σκοτεινά, άνοιξε μια φωτεινή τρύπα. Αποκεί κατέβηκαν σαν δεσμίδες από φως όλες οι ελπίδες των ανθρώπων που είχανε τόσο καιρό αγωνιστεί για να φύγουνε οι Γερμανοί του Χίτλερ και μαζί τους όλοι αυτοί οι Έλληνες που είχανε

συνεργαστεί στα άθλια έργα μαζί τους κι είχανε σκοτώσει, είχανε κλέψει, είχανε βασανίσει, είχανε ρημάξει την πόλη, τα περίχωρα, τα χωριά.

-Φεύγουνε, που κακό χρόνο να 'χουνε. Φεύγουνε οι βελζεβούληδες. Φεύγουνε στον όξω από δω. Τους διώξαμε, ζητωκραύγασε η κυρα-Ευτυχία και βγήκε στον δρόμο με την ποδιά της κουζίνας και τις παντόφλες της κι άρχισε να τρέχει για να βγει στην Εγνατία και να δει με τα ίδια της τα μάτια το θαύμα».

Άνοιξαν οι φυλακές και το στρατόπεδο Παύλου Μελά, μπήκαν οι αντάρτες του ΕΛΑΣ απελευθερωτές στην πόλη, μπήκε και ο Άρης, ο αδερφός της Σταυρούλας, έφιππος και ανέβασε πισωκάπουλα τον Πέπο Κοέν μέχρι το λιμάνι, όπου έγινε η παρέλαση της νίκης. Κατέβηκε κι από το βουνό περήφανος ο μπαρμπα-Λεόν, όπου είχε βρει μαζί με τη Λούνα καταφύγιο στους «γενναίους» κι ο Πέπο ξανάρθε στα συγκαλά του και «φάνηκε ότι η πραγματικότητα θα γινόταν τώρα πια το αντίβαρο στην ονειροφαντασία και η μάνα του η Ροζίτα Κοέν θα άφηνε τον ξύπνιο του και θα τον επισκεπτόταν όπως άρμοζε μόνο στα όνειρά του». Κι έπειτα έμαθαν ότι η Αγγελική εκτελέστηκε από τους γκεσταπίτες και όσο κι αν περίμεναν, η Αλέγγρα με την οικογένειά της δε γύρισαν ποτέ...

«Άλλωστε από τους χιλιάδες Εβραίους της Σαλονίκης που έφυγαν γύρισαν πίσω τόσο μα τόσο λίγοι. Κι όσοι γύρισαν διηγούνταν τι είχαν ζήσει στους θαλάμους και στους φούρνους της Κολάσεως, εκεί κατά το Άουσβιτς, κι ήτανε αυτά που λέγανε τόσο φριχτά, που στην αρχή δεν τους πίστευε κανένας. Αργότερα ήρθανε απανωτά τα μαντάτα και διασταυρωθήκανε οι πληροφορίες, βγήκανε στη φόρα οι φωτογραφίες και στην επιφάνεια τα ντοκουμέντα κι ο κόσμος πείστηκε ότι καμιά φορά οι εφιάλτες της πραγματικότητας είναι χειρότεροι κι απ' αυτούς της φαντασίας».

IV. ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΣΕ ΟΜΑΔΕΣ

Από τη θεατρική απόδοση του βιβλίου «Ξυπόλυτοι ήρωες» επιλέγουμε τέσσερα επεισόδια από τα παρακάτω. Ο εκπαιδευτικός χωρίζει τους μαθητές της τάξης σε τέσσερις ή πέντε ομάδες και τους δίνει από ένα επεισόδιο το οποίο πρέπει να προετοιμάσουν και να παρουσιάσουν σε θεατρικό διάλογο μέσα στην τάξη (η μία ομάδα μετά την άλλη). Η κάθε ομάδα χωρίζει τους ρόλους στα μέλη της. Κάθε ανάγνωση συνδυάζεται και με προβολή της αντίστοιχης εικόνας από την εποχή εκείνη.

Εάν υπάρχει η δυνατότητα, οι αναγνώσεις μπορούν να συνοδευτούν από τα αντίστοιχα μουσικά αποσπάσματα.

Για το φωτογραφικό υλικό (ΔΙΑΦΑΝΕΙΕΣ) που συνοδεύει τη θεατρική ανάγνωση, επικοινωνήστε με το Τμήμα Εκδηλώσεων των Εκδόσεων Πατάκη στα 210.36.50.024 και ekdiloseis@patakis.gr

Ξυπόλυτοι Ήρωες

Απόσπασμα θεατρικά διασκευασμένο από τη συγγραφέα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

(Διαφάνεια 1) | (Μουσική St Matthew's Passion (50 δευτ.), που όταν χαμηλώνει (Διαφάνεια 2)

Αφηγητής 1- Έχει πέσει μεγάλη πείνα.

Αφηγητής 2- Είναι Φλεβάρης του '42 και δεν υπάρχει φαΐ στη γύρα ούτε για δείγμα.

(Διαφάνεια 3)

Αφηγητής 3- Το στομάχι μας παίζει βιολί ολημερίς κι ολονυχτίς κι εμείς κλείνουμε τ' αυτιά μας κάνοντας τάχατες τους ανήξερους.

Αφηγητής 4- Οι Γερμανοί του Χίτλερ μαζεύουν ό,τι φαγώσιμο υπάρχει σε αποθήκες και μαγαζιά και τα στέλνουν στα μέτωπα, στους φαντάρους τους.

Αφηγητής 5- Ο κοσμάκης πουλάει ό,τι έχει και δεν έχει για ν' αγοράσει ένα σακουλάκι αλεύρι ή λίγο λάδι από κείνο που δεν κάνει ούτε για τηγάνισμα.

Αφηγητής 4- Απαγορεύεται να μεταφέρεις τρόφιμα.

Αφηγητής 3- Άμα σε πετύχουν οι Γορίλλες στο δρόμο να κουβαλάς ακόμα κι ένα σακουλάκι με τρόφιμα, την έβαψες, σε καθαρίζουν επιτόπου.

Αφηγητής 2- Πολλοί άνθρωποι, χριστιανοί κι Εβραίοι, πεθαίνουν στα σπίτια και στους δρόμους από την πείνα.

Αφηγητής 1- Τους μαζεύουν τα κάρα του δήμου. (Διαφάνεια 4).

St Matthew's Passion

Τάκης- Όταν οι Γερμαναράδες επέταξαν το Παπάφειο Ορφανοτροφείο (**Διαφάνεια 5**) για να το κάνουν νοσοκομείο, βρεθήκαμε στον δρόμο με τα υπόλοιπα καρντάσια και πήραμε την ανηφόρα. Στην Πάνω Πόλη βρήκαμε ένα λαγούμι και φτιάξαμε το γιατάκι μας.

Θανάσης- Κάνουμε ρεσάλτα σε γερμανικά καμιόνια που κουβαλούνε λάδι ή καρβέλια για τον στρατό και κλέβουμε με οργανωμένο σχέδιο, για να φάμε εμείς, να ταΐσουμε και την πεινασμένη γειτονιά.

Ντίνος- Ο κόσμος μάς βλέπει και μας αναγνωρίζει από μακριά. Το Ξυπόλυτο Τάγμα, λέει. (**Διαφάνεια 6**) (Καθώς μιλάει, μιμείται τα στρατιωτικά επιτόπια βήματα και προφέρει με φοβερή περηφάνια τη φράση «Ξυπόλυτο Τάγμα»).

Επεισόδιο 1ο

Σταυρούλα- Είχα μπλεξίματα αυτές τις μέρες γι' αυτό δε φάνηκα.

Τάκης- Το καταλάβαμε...γιατί μας έκοψε η λόρδα.

Σταυρούλα- Πιάσανε τον πατέρα μου και κοντέψανε να πιάσουνε και τον Άρη. Προχτές, όταν τελείωσε τη βάρδιά του στο σιδηροδρομικό σταθμό, ο πατέρας μου πήγε με τον αδερφό μου να δουν τη θεία Ευσεβία στο Ρεζί- Βαρδάρ. Έχει πέσει στο κρεβάτι με τη μέση της και δεν μπορεί να κουνηθεί κάμποσες μέρες τώρα. Αλλά κάνανε μπλόκο οι Γερμανοί με τους ταγματασφαλίτες.

Θανάσης- Γιατί;

Σταυρούλα- Τι γιατί;

Θανάσης- Γιατί κάνανε μπλόκο;

Σταυρούλα- Γιατί, λέει, έχουνε κάνει κρυσφήγετα οι αντιστασιακοί στη γειτονιά. Η γιαγιά μου, όμως, φωνάζει ότι αυτά είναι δικαιολογίες. Σε όλες τις γειτονιές κάνουνε μπλόκα και πολλές φορές τα βράδια χτυπούν όποιον βρούνε μπροστά τους.

Τάκης- Κι ο πατέρας σου;

Σταυρούλα- Δεν πρόλαβε. Έτρεξε αλλά τον πιάσανε. Τον πήγανε στου Παύλου Μελά. (**Διαφάνεια 7**) Όλους τους άντρες πάνω από δεκαεφτά χρονών που μαζέψανε εκεί τους πήγανε.

Τάκης- Τον είδες;

Σταυρούλα- Κανένας δεν μπορεί να τον δει. Μόνο η μάνα μου πηγαίνει κάθε πρωί έξω από τα σύρματα, σε μια ουρά αποδώ ως το Μπεχτσινάρ, για ν' αφήσει φαΐ. Της γυρνάνε άδειο το δοχείο αλλά εκείνον δεν τον βλέπει.

Ντίνος- Εκείνος τη βλέπει;

Σταυρούλα- Όχι, Ντίνο μου, κανένας από τους δυο δε βλέπει τον άλλον.

Αφηγητής 1- Ακούγονται κάθε νύχτα μπότες στο πλακόστρωτο.

Αφηγητής 2- Γερμανικές περίπολοι γαζώνουν τις γειτονίες.

Αφηγητής 3- Πληροφοριοδότες των Γερμανών καταδίδουν πού θα γράψουν συνθήματα οι αντιστασιακές ομάδες και οι Γορίλλες χτυπούν. **(Διαφάνεια 8)**

Επεισόδιο 2ο

Σταυρούλα- Ο Άρης και τα παιδιά ξεχάσανε τα τρικάκια στο σπίτι της γιαγιάς Ευτυχίας. Και θα τα χρειαστούν απόψε. Έχουμε πρόγραμμα να γεμίσουν την πόλη από τον Βαρδάρη ως την Καμάρα με δαύτα και να γράψουν συνθήματα στους τοίχους. Μα πού είναι τα παιδιά; Η πόλη μοιάζει ακίνητη και κρύα σαν πεθαμένη. **(Διαφάνεια 9)** Σαν ν' άνοιξε η γη και να κατάπιε τους ανθρώπους της. Μαύρη ερημιά. Μα πού είναι επιτέλους τα παιδιά;

Σταυρούλα- (Ψιθυριστά σαν να μιλάει στον εαυτό της). Ακούτε τ' άρματα...έρχονται οι Γρίλλες.

Τάκης- Γρήγορα, αποδώ... αποδώ ... γρήγορα ...τρέξε...

Τάκης- Για πού νομίζεις ότι το 'βαλες, Σταυρούλα; Να μας λες όταν έχεις όρεξη για τσάρκες νυχτιάτικα, να παίρνουμε κι εμείς τα μέτρα μας, κυρά μου.

Σταυρούλα- Τάκη...

Τάκης- Κι όχι να σε καταλαβαίνουμε, επειδή δε μας κολλάει ύπνος από την πείνα και μετράμε ψάρια και δολώματα.

Σταυρούλα- Τάκη, ξέρεις, εγώ...

Τάκης- Ευτυχώς που το μυρίστηκα ότι θα 'χουμε φασαρίες απόψε και δεν έβαλα τα παπούτσια μου...Έλα να γυρίσουμε σπίτι...Περπάτα με προφύλαξη.

(Μουσική St Matthew's Passion)

Αφηγητής 1- Όμως οι Γερμανοί έχουν και Έλληνες συνεργάτες.

Αφηγητής 3- Οι ταγματασφαλίτες συλλαμβάνουν και βασανίζουν ακόμα κι ανύποπτους περαστικούς. **(Διαφάνεια 10)**

Αφηγητής 4- Ο ρυθμός του φόβου αντηχεί απ' άκρη σ' άκρη μέσα στην πόλη.

Αφηγητής 5- Στα πλακόστρωτα, στους τοίχους των σπιτιών, στα στομάχια των ανθρώπων.

Αφηγητής 2- Είναι ένας ρυθμός που δε χορεύει κανείς.

(Ακούγεται μουσική St Matthew's Passion.)

Επεισόδιο 3

Πέπο- Ε, Τάκη Τρεχάλα...

Τάκης- Πέπο, άλλαξες το στέκι σου; **(Διαφάνεια 11)**

Πέπο- Η γωνιά μου μάτωσε προχτές, Τρεχάλα. Μέσα σε τόσο αίμα κανένας δε θέλει να λουστράρει τα παπούτσια του. Είπα λοιπόν κι εγώ να 'ρθω προς τα δω μπας κι αλλάξει η τύχη μου.

Τάκης- Γιατί, τι έγινε;

Πέπο- Κάνανε μπλόκο στο Ρεζί-Βαρδάρ. Δε μαζέψανε μονάχα τους άντρες για του Παύλου Μελά, αλλά χτυπήσανε κιόλας. Ο κόσμος δεν περνάει αυτές τις μέρες αποκει. Να 'μαι, λοιπόν, κι εγώ. (Ο Τάκης βάζει τα χέρια στις τσέπες και σκύβει το κεφάλι προβληματισμένος).

Τάκης- Τι άλλα νέα;

Πέπο- Μπάζει η λαμαρίνα νερό και δεν έχω πού να ησυχάσω το βράδυ. (Ο Πέπο έτριψε τα χέρια του να ζεσταθούνε.)

Τάκης- Ασε, παντού τα ίδια. (Κούνησε το κεφάλι του ο Τάκης και σκέφτηκε το κρύο στα τούβλα του Παπαγεωργίου.) Αφού είναι βράδια που ονειρεύομαι ότι κοιμάμαι σε ξυλόφουρνο για να ζεσταθώ.

Πέπο- Έλα, σάλτα στον μπάγκο μου να σου λουστράρω τα πατούμενα.

Τάκης- Τι να λουστράρεις, ρε Πέπο; Λουστράρονται τα σαράβαλα;

Πέπο- Όλα τα πατούμενα λουστράρονται, Τρεχάλα.

Τάκης- Φοβάμαι μην, άμα τα γυαλίσεις, βλέπω τις τρύπες μεγαλύτερες. (Γελάνε και οι δύο). Άντε καλά. (Και ο Τάκης ανεβάζει το παπούτσι στο κασελάκι κι ο Πέπο αρχίζει τη δουλειά σιγοσφυρίζοντας.)

Τάκης- Εσύ είσαι μεγάλος μάστορας, φιλαράκι. Βγαίνει το μεροκάματο;

Πέπο- Όταν στήνομαι έξω από τα ξενοδοχεία ή την Κομαντατούρα **(Διαφάνεια 12)** κάτι γίνεται. Αλλά κάνω τον μουγκό για να μην καταλάβουνε οι Γερμαναράδες ότι είμαι Εβραίος.

(Κι άρχισε ο Πέπο να δείχνει στον Τάκη πώς συνεννοείται με τη μουγκαμάρα του κι ο Τάκης έσκασε στα γέλια.)

Τάκης- Πρέπει να τους τα παίρνεις διπλά με τέτοια παράσταση που δίνεις, μαστοράντζα.

Πέπο- Μα αν καταλάβουνε ότι παίζω θέατρο, κάηκα, Τρεχάλα. (Ακούγονται σειρήνες ή μπότες στρατιωτικές στο πλακόστρωτο. Τα παιδιά κοιπιούνται φοβισμένα.)

Τάκης- Μάζευ' τα και φύγαμε, Πέπο. (Λέει ο Τάκης και ταυτόχρονα πατάει και τα δύο πόδια του στο χώμα κοιτάζοντας τα παπούτσια του.) Είσαι μάγος, παλιόφιλε. Πρώτη φορά δε βλέπω τις τρύπες στα πατούμενα. (Σηκώνει τα μάτια και τον κοιτάζει χαμογελώντας.) Την πληρωμή θα σου τηνε χρωστάω.

Πέπο- Μη σκοτίζεσαι, για τους φίλους κάνουμε ευκολίες. (Ζαλώνεται το κασελάκι και γυρίζει στον φίλο του κάνοντάς του σήμα με το χέρι.). Φύγαμε.

(Ακούγεται μουσική St Matthew's Passion)

Επεισόδιο 4ο

Θανάσης- Τα πράγματα σκουραίνουν μέρα με τη μέρα. Εμείς, όμως, δεν το βάζουμε κάτω.

Τάκης- Φυγαδεύουμε Άγγλους σαμποτέρ και αντιστασιακούς που τους κυνηγάει η Γκεστάπο. Τους βοηθάμε ν' ανεβούν στα γύρω βουνά να συναντήσουν τους γενναίους. **(Διαφάνεια 13)**

Θανάσης- Βγάλαμε τον Αλβέρτο, τον αδερφό της Αλέγγρα από το στρατόπεδο συγκέντρωσης μ' ένα κόλπο και τον πήγαμε στο σπίτι του.

Ντίνος- Κλέβουμε λάδι από τους μαυραγορίτες. Μπουκάλια να δουν τα μάτια σου! Ένα μεγάλο το πήραμε τα Χριστούγεννα πεσκέσι στην κυρα-Ευτυχία, για το γιορτινό τραπέζι. (Γουρλώνει τα μάτια του.)

Σταυρούλα- Κρύψαμε και τον Πέπο, τον γιο του μπαρμπα-Λεόν, να μην τον βρουν οι Γερμανοί του Χίτλερ και τον φορτώσουν κι αυτόν στα ξύλινα βαγόνια...

Θανάσης- ...και τον πάνε μακριά, πολύ μακριά.

(Μουσική St Matthew's Passion)

Αφηγητής 1- Αυτές τις φοβερές μέρες οι άνθρωποι προσπαθούν να επιβιώσουν όπως μπορούν.

Αφηγητής 2- Η μαμά της Σταυρούλας ξανάπιασε τη ραπτομηχανή κι άρχισε και πάλι να ράβει για κυρίες που μες στη φτώχεια του κοσμάκη εκείνες έχουνε τον τρόπο τους.

Αφηγητής 3- Μαζί της παίρνει και τη Σταυρούλα που θέλει να βγαίνει από το σπίτι, να γνωρίζει τον κόσμο έξω από την κλειστή γειτονιά και να χώνεται στις υποθέσεις των μεγάλων.

Αφηγητής 4- Σήμερα η μαμά της Σταυρούλας ράβει στο σπίτι της κυρίας Ελισάβετ τα ανοιξιάτικα.

Αφηγητής 5- Ο άντρας της κυρίας Ελισάβετ πριν τον πόλεμο ήτανε μεγαλέμπορος και τώρα...

Αφηγητής 1-...φήμες που τριγυρνούν αδέσποτες στην πόλη λένε ότι είναι μαυραγορίτης.

Αφηγητής 2- Έχει ανοίξει δουλειές με τους Γερμανούς. Παίρνει από τις αποθήκες τους τρόφιμα και τα πουλάει στον κοσμάκη χρυσάφι.

Αφηγητής 3- Την ώρα που η μαμά της Σταυρούλας ράβει στο δωματάκι της μοδίστρας, η κυρία Ελισάβετ με τις φίλες της συζητούν στο διπλανό πίνοντας λικεράκι κουρασάο σπιτικό.

(Μουσική St Matthew's Passion)

Επεισόδιο 5ο

Κα 1- Ακούσατε; Στον χορό του διοικητή θα είναι καλεσμένος και ο Μέρτεν (**Διαφάνεια 14**) αυτοπροσώπως.

Κα 2- Καιρός να γνωρίσουμε κι από κοντά τον Γερμανό διοικητή της Β. Ελλάδας, τον ευεργέτη μας.

Κα 3- Ευεργέτης δε θα πει τίποτα. Θα καθαρίσει τη χώρα από τους κόκκινους και τους Εβραίους.

Κα 4- Ευτυχώς που ήρθανε κι αυτοί, να βάλουνε τάξη στα πράγματα.

Κα 5- Ναι, γιατί μόνοι μας ήμασταν ανίκανοι να τη βάλουμε.

Κα 1- Όμως αυτή η τάξη αργεί. Μαθαίνω ότι τα αντίστοιχα σχέδια έχουν προχωρήσει πολύ στην Ευρώπη.

Κα 2- Μη βιάζεσαι, χρυσή μου, να είσαι βεβαία ότι και η αργοπορία θα έχει το νόημά της.

Κα 3- Ευκαιρία να τους ξεφορτωθούμε. Μας έχουνε καθίσει στον σβέρκο.

Κα 4- Για τους Εβραίους μιλάς;

Κα 5- Και γι' αυτούς και για τους κόκκινους.

Κα 5- Μα τους κόκκινους τους ξεπαστρεύουνε δέκα δέκα. Κάθε μέρα γνωρίζω από σίγουρες πηγές ότι εκτελούν έναν σεβαστό αριθμό, πότε από το Γεντί Κουλέ και πότε από του Παύλου Μελά.

Σταυρούλα- Μαμά, μην κάνεις έτσι. Κανένας δεν είπε ότι εκτελέσανε τον μπαμπά.

Μαριώ- Και κανένας, όμως, εδώ και τόσους μήνες δε μου τον έδειξε. (Ξέσπασε η Μαριώ αφήνοντας το σώμα της να πέσει βαρύ κι ασήκωτο ακόμα πιο χαμηλά.)

Σταυρούλα- Μα παίρνεις κάθε μέρα το πιάτο του καθαρό, που πάει να πει πως είναι εκεί αφού τρώει το φαί του. (Ψιθυρίζει η Σταυρούλα και τώρα γονατίζει δίπλα της.)

Μαριώ- Κι αν πετάνε το φαγητό και μας το γυρνάνε επίτηδες άδειο, για να μην υποψιαστούμε, Σταυρούλα;

Σταυρούλα- Έλα, μαμά μου, βγάλε την ιδέα από το μυαλό σου, σε παρακαλώ. Σήκω να τελειώνουμε τη δουλειά μας.

Μαριώ- Δεν μπορώ, Σταυρούλα, δεν μπορώ.

Σταυρούλα- Σήκω να μη μας καταλάβουνε. Σήκω, να σε χαρώ, μαμά μου. (Μια μικρή παύση.) Κάν' το για τον μπαμπά. (Η Σταυρούλα αγκαλιάζει τη μαμά της, ακουμπάει το κεφάλι της στο δικό της, η Μαριώ πιάνει το χέρι της κόρης της και παγώνουν εκεί.)

(Μουσική St Matthew's Passion).

Αφηγητής 4- Ο καιρός περνά, είναι Δεκέμβρης του '42 και οι ναζιστικές δυνάμεις κατοχής συμπεριφέρονται όλο και πιο σκληρά.

Αφηγητής 5- Ο αέρας έχει μπουκώσει απειλές και κατάρες.

Αφηγητής 1- Η Σταυρούλα με τη γιαγιά της πηγαίνουν στο σπίτι της θείας Κλειώς. Ο άντρας, της Κλειώς, ο Στράτος, είναι ένας από τους Έλληνες συνεργάτες των χιτλερικών.

Αφηγητής 2- Τους δίνει πληροφορίες για πρόσωπα και πράγματα κι έπειτα αυτοί κάνουν μπλόκα στις γειτονιές, συλλαμβάνουν αντιστασιακούς, όπως τον πατέρα της Σταυρούλας, και τους κλείνουν στο στρατόπεδο Παύλου Μελά και στο Γεντί Κουλέ.

Αφηγητής 3- Στη σκάλα καθώς ανέβαιναν στο σπίτι η γιαγιά Ευτυχία και η Σταυρούλα είδαν μια ντάνα μεγάλες σκαλισμένες πλάκες τη μια πάνω στην άλλη και παραξευεύτηκαν.

Επεισόδιο 6ο

(Η γιαγιά Ευτυχία με τη Σταυρούλα μπαίνουν στο σπίτι και κάθονται σε μια καρέκλα, μπροστά σ' ένα τραπέζι όπου βρίσκεται ένας δίσκος με βουτήματα, γλυκό του κουταλιού, και καφέ.)

Γιαγιά- Τι είναι, παιδί μου, αυτές οι μαρμαρένιες πλάκες που 'χεις σοδιάσει στο κατώφλι σου;

Κλειώ- Από τα εβραϊκά μνήματα είναι, μάνα. Ξεπάστρεψαν εχτές όλους τους τάφους.

(Διαφάνεια 15)

Τις πλάκες τις κουβαλήσανε ο Στράτος με κάτι άλλους αποκεί. Θα φέρουνε κι άλλα. Είναι μάρμαρο πρώτης ποιότητας, είπε. Θα φτιάξουμε από δαύτα το μπαλκόνι και την αυλή όταν θα χτίσουμε το σπίτι μας, λέει ο Στράτος.

Γιαγιά- Αφού το λέει εκείνος για την ποιότητα του μαρμάρου, όλο και κάτι θα ξέρει. Δώσε μου τώρα, θυγατέρα, τις σακούλες, γιατί είμαστε με τη Σταυρούλα βιαστικές.

Κλειώ- Καθίστε λίγο, μωρέ μάνα. Φάε μια πίτα, πάρε μιαν άκρη από το συκαλάκι που 'φτιαξα. Είναι με τη συνταγή σου και νομίζω μου γίνηκε καλό.

Κλειώ- Μπα, θυγατέρα. Δύσκολο το σπίτι σου για να μείνει κάποιος πολύ ώρα, τονε ζώνουνε τα φαντάσματα.

Κλειώ- Τι λες, μάνα;

Γιαγιά- Αυτό που άκουσες. Να μου το θυμηθείς, θα βρικολακιάσετε εδώ μέσα και θα πάρετε στον λαιμό σας και το παιδί.

Κλειώ- Εμείς φταίμε, μάνα; Δεν είναι καλοί άνθρωποι οι Οβριοί **(Διαφάνεια 16)** και γι' αυτό βαλθήκανε να τους διώξουνε. Και δεν είναι μονάχα οι Γερμανοί, είναι και πολλοί δικοί μας Έλληνες, ανώτεροι άνθρωποι, που έχουνε την ίδια γνώμη.

Γιαγιά- Μ, μ, μ, τους ξέρουμε δα αυτούς τους κυρίους και τις κυρίες της ανωτέρας κοινωνικής υποστάθμης, που έχουνε την ίδια γνώμη με τους Γερμανούς κι όπου δούνε ευκαιρία να κλέψουνε, γυαλίζει το μάτι τους. Και ποιος σου το 'πε αυτό; Ο προκομμένος ο άντρας σου; Και οι μισοί Έλληνες που πολεμάνε τους καταχτητές κακοί είναι κι αυτοί και βαλθήκανε να τους ξεπαστρέψουνε αυτοί οι ανώτεροί σου μαζί με τους Γερμανούς συνεργατικά;

Κλειώ- Μα ποιος τους είπε, μάνα, να τα βάνουνε με τους δυνατούς; Γιατί σηκώνουνε κεφάλι; Αν δε σηκώνανε κεφάλι, οι Γερμανοί δε θα τους πειράζανε.

Γιαγιά- Ο προκομμένος σου το 'πε κι αυτό; Πάντως σου το λέω εγώ και να με θυμηθείς. Ο άντρας σου, το καλό που του θέλω, το δικό του το κεφάλι να το κρατάει χαμηλά, γιατί αλλιώς αργά ή γρήγορα θα του το κόψουνε. Πάμε, Σταυρούλα.

Μαρίκα- Γεια σου, γιαγιά.

Γιαγιά- Γεια σου και σένα και ο θεός μαζί σου, θα τονε χρειαστείς.

(Μουσική St Matthew's Passion)

Αλέγγρα- Τον Φλεβάρη του '43 η διαταγή ακούστηκε σ' ολόκληρη την πόλη.

Γερμανός αξιωματικός- (Διαφάνεια 17) Όλοι οι Εβραίοι πάνω από πέντε χρονών πρέπει στο εξής να φορούν στο μέρος της καρδιάς ένα κίτρινο αστέρι.

Εβραίοπουλο 1- Οι Εβραίοι αποδώ και πέρα απαγορεύεται να μπαίνουμε στο τραμ.

Εβραίοπουλο 2- Απαγορεύεται να μένουμε στα σπίτια μας.

Εβραίοπουλο 3- Πήραμε όσα πράγματα μπορέσαμε και μεταφερθήκαμε σε σπίτια που ήταν μέσα στις συνοικίες-γκέτο που όρισαν οι Γερμανοί.

Εβραίοπουλο 4- Τώρα πια μένουμε τέσσερις πέντε οικογένειες σε ένα διαμέρισμα.

Εβραίοπουλο 5- Και φοβόμαστε, γιατί δεν ξέρουμε τι θα μας κάνουν. Ακούγονται πολλά...

Εβραίοπουλο 6- Οι Γερμανοί του Χίτλερ έκλεισαν όλα τα καταστήματα των Εβραίων και σημάδεψαν τα σπίτια και τα μαγαζιά μας με το αστέρι του Δαβίδ. Τώρα δεν μπορεί να ξεφύγει κανείς. Τι θα μας κάνουν; **(Διαφάνεια 18)**

(Μουσική σύντομη St Matthew's Passion)

Αλέγγρα- Άρχισαν ν' ακούγονται φήμες στην πόλη ότι όλους εμάς τους Εβραίους της Σαλονίκης θα μας πάρουν αποδώ και θα μας μεταφέρουν με τα τρένα σε μια μακρινή χώρα του βορρά, στην Πολωνία. Λένε, για δουλειά.

Αφηγητής- Στην πίσω αυλή της Γαλλικής σχολής όπου πηγαίνει η Αλέγγρα, χριστιανές και Εβραίες φίλες συζητούν σε ατμόσφαιρα βαριά από τις τελευταίες ειδήσεις.

Επεισόδιο 7ο

Μαγδαληνή- Τι συμβαίνει;

Λίζα- Ακούγεται ότι θα μαζέψουν τους Εβραίους της Σαλονίκης και θα τους μεταφέρουν στην Κεντρική Ευρώπη.

Νταίζη- Λένε ότι θα τους πάνε στην Πολωνία για δουλειά. Όχι όλους βέβαια. Κάποιοι από εμάς, εννοείται, θα έχουν μια ιδιαίτερη μεταχείριση (είναι Εβραία, ψηλομύτα και μιλάει πιστεύοντας ότι διαφέρει από τους άλλους ομόθησκους).

Μαγδαληνή- Και γιατί να τους μετακινήσουν; Δεν καταλαβαίνω! Αφού κι εδώ έχουν δουλειές.

Νταίζη- Όταν είσαι εργάτης στο εργοστάσιο ή χαμάλης στο λιμάνι και φτωχοπρόδρομος, τι να δουλεύεις στη Σαλονίκη, τι στην Πολωνία, είναι ακριβώς το ίδιο πράγμα. Άσε που εκεί μπορεί και να 'ναι καλύτερα, γιατί οι Γερμανοί χρειάζονται κόσμο κι έχουν ένα σωρό εργοστάσια. Άλλο βέβαια να είσαι δικηγόρος, συμβολαιογράφος, έμπορος, ασφαλιστής. Νομίζω ότι οι Γερμανοί ξέρουν πολύ καλά τι σημαίνει αυτή η διαφορά.

Μαγδαληνή- Μα πώς ν' αφήσεις το σπίτι σου και τη ζωή σου, όσο φτωχός και να είσαι; Εύκολο πράγμα είναι να ξεσπιτώνεσαι;

Λίζα- Καλά θα κάνουν να τους πάρουνε, λέω εγώ. Να καθαρίσει η πόλη από τη φτωχολογιά. Κι αν πάρουνε και το χριστιανικό φτωχομάνι, ακόμα καλύτερα για μας. Ν' αγιάσουν τα χέρια τους! (είναι χριστιανή, υπεροπτική κι αυτή και μιλάει αντίστοιχα)

Αλέγγρα- Κι αν φύγουν όλοι αυτοί που λες, ποιον θα βάλει ο πατέρας σου να δουλεύει στο εργοστάσιό σας, εσένα ή τη μαμά σου;

Μαγδαληνή- Κι ήταν ανάγκη γι' αυτό να σας μαζέψουν σε γκέτο, να σας βάλουν το αστέρι στο πέτο και να περιορίσουν τις μετακινήσεις σας; Είναι απαράδεκτο. Στην εποχή μας; Τι είναι αυτά τα πράγματα;

Νταίζη- Εμείς δε φύγαμε από το σπίτι μας.

Μαγδαληνή- Αναγκάστηκαν όμως να αφήσουν τα σπίτια τους πάρα πολλοί άλλοι. Από όλη την πόλη μόνο δύο είναι οι περιοχές όπου επιτρέπεται να κατοικούν Εβραίοι. Οι άλλες όλες εκκενώθηκαν και τα σπίτια έμειναν αδειανά. Σταμάτα να σκέφτεσαι μόνο τον εαυτό σου, Νταίζη.

Νταίζη- Δεν ξέρω τι λες εσύ. Εγώ πάντως είμαι σίγουρη ότι όλα αυτά θα είναι για το καλό μας. Ο Χίτλερ ξέρει πολύ καλά τι κάνει.

(Διαφάνεια 18)